

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

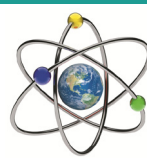
№10(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 250 sahifa,
13-oktyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Axborotlashgan jamiyatda xalq o'yinlari orqali shaxsni tarbiyalashning pedagogik imkoniyatlari	10
<i>Abdullayeva Maryambibi Djumaniyazovna</i>	
Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish sharoitida talabanning axborot xavfsizligi kompetensiyasi: tushunchaning chegaralari va tarkibi	16
<i>Mustafoyev Shahzod Mamanazar o'g'li</i>	
Navoiy viloyati ziyoratgohlari tarixi va ularning aholi hayotida tutgan o'rni	21
<i>Nazarova Nozima Narzulloyevna</i>	
Fransuz tilidagi predloglar va o'zbek tilidagi kelishik qo'shimchalarining qiyosiy tahlili	26
<i>Ro'zimova Yulduz Farhodovna</i>	
Umumta'lim maktab direktorlari emotsional intellektining boshqaruv faoliyatidagi ahamiyati	30
<i>Rustamova Barno Abduxalilovna</i>	
Kikbokschilarda motivatsion omillar va musobaqa faoliyati samaradorligini takomillashtirish metodikasi: nazariy-tahliliy asoslash	34
<i>Mamaraximov Azim Karakulovich</i>	
Pedagogik diagnostikaning umumiy metodlari va ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyati	39
<i>Daminova Shoxista Farxodovna</i>	
Dual ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarni inklyuziv ta'lim faoliyatiga tayyorlashning nazariy-metodologik asoslari	45
<i>Oybekova Shukrona Oybek qizi</i>	
O'qish savodxonligini rivojlantirishda sun'iy intellekt asosidagi individual ta'lim texnologiyalarini takomillashtirish	51
<i>Abduvaliyeva Gulchexra Mamadjon qizi</i>	
Abu Rayhon Beruniy ilmiy merosi asosida talabalarda kartografik kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	56
<i>Kazakbayeva Muhabbat Turabayevna</i>	
Brayl yozuvi ko'zi ojiz shaxslarning inklyuziv imkoniyatlarini ta'minlashning muhim vositasi sifatida	62
<i>Panjiyev Shokir Zokir o'g'li</i>	
Дидактический потенциал подкастов в обучении русскому языку студентов	67
<i>Ибрагимова Нилуфар Туйчиевна</i>	
Maxsus ta'lim tizimida differensiallashtirilgan va individuallashtirilgan o'qitishning metodik asoslari	72
<i>Karimova Nilufar Boltaboyevna</i>	
Xorijiy til o'qituvchilarida kasbiy so'nish namoyon bo'lishining psixologik xususiyatlari	78
<i>Matchanova Dilorom Karimovna</i>	
Raqamli ta'lim ekotizimi asosida talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishning pedagogik asoslari	83
<i>Otamuratov Maqsudbek Shonazarovich</i>	
Yunon-rim kurashchilarining texnik-taktik tayyorgarligini individuallashtirish: pedagogik model va zamonaviy baholash metodikasi	87
<i>Po'latjonov Shoxzod Avazjon o'g'li</i>	
Buyrak hujayrali saratonini erta aniqlashda ultratovush tekshiruvining diagnostik imkoniyatlari	92
<i>Saydamatov Hayitboy Ulug'bek o'g'li</i>	
Проблемы и перспективы подготовки специалистов сферы искусств и культуры в ситстеме высшего образования	96
<i>Кошелева Антонина Фёдоровна</i>	
Sun'iy intellekt texnologiyalari sharoitida ta'limning insonparvarlik paradigmasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari	99
<i>Yaqubova Dinora Bahodirovna</i>	

Behbudiyning ta'lim-tarbiya sohasidagi qarashlari va o'qitish metodlari	104
Islomova Lola Abdig'ani qizi	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida lingvomadaniy kompetensiyani shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari	110
Djabbarova Feruza Azamovna	
The Role of Phonation Energy Efficiency in Sound Changes	114
Baxramova Shaxnoza Erkinovna	
Mustaqillik yillarida ichki migratsiyaning shakllanish jarayonlari.....	119
Mo'minov Ziyovuddin Bakirjon o'g'li	
Raqamli ta'lim davrida bo'lajak o'qituvchilarda mustaqil ta'lim trayektoriyasini loyihalash: "pedagogik mahorat" fani misolida	123
Shabdullayeva Lazokatxon Orifbekovna	
Современные подходы к управлению образовательным учреждением: теоретические основы и особенности реализации.....	128
Джуманиязова Дильбар Азатовна	
Ko'zi ojiz o'quvchilarga funksiyalar grafiklarini o'rgatishda ko'p sezgili ta'lim yondashuvlaridan foydalanish.....	132
Abdullayev Umid Amrilloevich	
Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirishning tashkiliy-pedagogik omillari	139
G'oyibnazarov Rahmatilla	
Inklyuziv ta'limda fanlarni o'qitishda maxsus pedagog faoliyati.....	144
Hurriyat Yoqubova	
Modelling the Semantic Field of Ma'naviyat in a Specialised Parallel Corpus: Theoretical and Methodological Foundations of Cross-Genre Discourse Analysis	149
Mukhlisa Chorjeva Jumamurodovna	
Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida masofaviy axborot-kutubxona xizmatlari samaradorligini oshirish metodikasi.....	154
G'oyibova Sayyora	
Talabalarda psixologik reziliyentlikni takomillashtirishning emotsional-kognitiv determinantlari	160
Hayitova Oydinniso Aliyevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini inklyuziv ta'lim sharoitida samarali faoliyatga tayyorlash metodikasini takomillashtirish.....	164
Mamasiddikova Maftuna Akbarjon qizi	
Fizika ta'limida muammoli masalalarni yechish ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik strategiyalari	168
Ostonova Malika Uktam qizi	
Texnika oliy ta'lim muassasalarida matematika fanlarini o'qitish metodikasini raqamli ta'lim texnologiyalari asosida takomillashtirish	173
Vahobov Mehroj Alisher o'g'li	
Tarbiya, ta'lim, rivojlanish va shakllanish kategoriyalarining mazmun-mohiyati va o'zaro munosabati	178
Xodjayeva Munisa Utkur qizi	
Birlamchi sog'liqni saqlash tizimida bo'lajak oilaviy shifokorlarning boshqaruvchanlik kompetensiyalari texnologiyasini shakllantirish	183
Abduvaxobova Nozima Raxmanovna	
Uchburchak o'rta chizig'ining xossasini o'qitish va undan kelib chiqadigan dastlabki xulosalar	189
E. E. Jumayev, O'. X. Aytuvganov	
Maktabgacha ta'limda musiqmashg'ulotlarini raqamli ta'lim resurslari asosida tashkil etishning nazariy-metodologik asoslari	195
G'ulomova Muslimaxon Ahmadillo qizi	
Teaching Medical Terminology Through Data-Driven Learning: A Corpus-Informed Model for English for Medical Purposes.....	199
Isomiddinova Diyora Qutbiddin qizi	

Jismoniy tarbiya yo'nalishidagi oliy ta'lim muassasalari talabalarining jismoniy tayyorgarlik tizimida gimnastika mashqlarini qo'llash metodikasining o'ziga xos xususiyatlari.....	209
Karimov Duysenbay Djienbaevitch	
Filolog talabalarga ingliz va malay tillarini o'qitishda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	213
Yuldashev Azim Abdurahmonovich	
Qozoq, rus, o'zbek va ingliz tillarida sotsiolingvistik terminlarning tarjimasi: terminologik ekvivalentlikning qiyosiy tahlili.....	218
Yuldasheva Mahzuna Omonullayevna	
Psixolog talabalarda empatiya, kommunikativ kompetentlik va refleksiv qobiliyatlarning konsultativ salohiyat rivojlanishidagi o'zaro bog'liqligi	224
Akbaraliyeva Asilaxon Tojiddinovna	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning individual kognitiv moslashuvchanligini kreativ didaktik o'yinlar vositasida rivojlantirish metodlari	230
Ortiqova Zulfiya Nurmaxamatovna, Mirzakarimova Anoraxon Ashurali qizi	
Raqamli ta'lim muhitida 7–9-sinf o'quvchilarining mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etish	236
Paizbekov Timurlan Kurbanbayevich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida darsga ijobiy munosabatni shakllantirishning pedagogik-psixologik omillari.....	240
Tursunbayeva Yulduz	
Искусственный интеллект и цифровая трансформация в преподавании русского языка.....	246
Абдусаломова Мохичехра Эргашевна	

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARNING INDIVIDUAL KOGNITIV MOSLASHUVCHANLIGINI KREATIV DIDAKTIK O'YINLAR VOSITASIDA RIVOJLANTIRISH METODLARI

Ortiqova Zulfiya Nurmaxamatovna
Farg'ona davlat universiteti dotsenti

ORCID : 0000-0002-2797-0512

Mirzakarimova Anoraxon Ashurali qizi
Farg'ona davlat universiteti 2-bosqich magistranti

ORCID : 0009-0007-1006-2116

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining individual kognitiv moslashuvchanligini kreativ didaktik o'yinlar orqali rivojlantirish metodikasi nazariy-metodik jihatdan asoslanadi. Maqsad o'quvchining o'zgargan qoidaga o'tishi, muqobil yechim yaratishi va tanlangan usulni izohlashini qo'llab-quvvatlaydigan amaliy model ishlab chiqishdir. Tadqiqotda yetti ilmiy manbaning maqsadli sharhi, tushunchalarni qiyosiy tahlil qilish va pedagogik modellashirish qo'llanildi. Taklif etilgan model boshlang'ich kuzatuv, darajalangan o'yin, qoida yoki shartni o'zgartirish, refleksiya va yangi vaziyatga ko'chirish bosqichlarini birlashtiradi. Metodik ishlanma tarkibiga 4 ta o'yin pasporti, differensial topshiriqlar, 0-3 ballik operatsional rubrikalar va individual kuzatuv varaqasi kiradi. Ilmiy-metodik yangilik kreativ g'oya yaratish bilan qoidaga mos ravishda strategiyani almashtirishni alohida baholash va ularni yagona mashg'ulot siklida bog'lashdan iborat. Maqolada empirik tajriba natijalari keltirilmaydi, modelning samaradorligi tekshirilishi lozim bo'lgan faraz sifatida talqin qilinadi. Amaliy tatbiq uchun sakkiz haftalik reja, vositalarni validatsiya qilish tartibi va umumlashtirish chegaralari tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, kognitiv moslashuvchanlik, kreativlik, didaktik o'yin, qoidani almashtirish, differensial ta'lim, refleksiya, mezonli baholash.

Abstract: This article provides a theoretical and methodological rationale for developing primary-school pupils' individual cognitive flexibility through creative didactic games. Its aim is to design a practical model that supports switching to a changed rule, generating alternative solutions, and explaining a chosen strategy. The study uses a purposive review of seven scholarly sources, comparative conceptual analysis, and pedagogical modelling. The proposed model combines baseline observation, differentiated play, a change in rules or constraints, reflection, and transfer to a new situation. The methodological output includes four detailed game passports, differentiated tasks, operational rubrics scored from 0 to 3, and an individual observation sheet. Its methodological contribution is to assess creative idea generation separately from rule-consistent strategy switching while connecting both within one lesson cycle. No experimental findings are reported, and the effectiveness of the model is treated as a hypothesis requiring empirical testing. An eight-week implementation plan, a procedure for instrument validation, and limits to generalisation are proposed.

Key words: primary education, cognitive flexibility, creativity, didactic games, rule switching, differentiated instruction, reflection, criterion-based assessment.

Аннотация: В статье теоретически и методически обосновывается развитие индивидуальной когнитивной гибкости младших школьников посредством творческих дидактических игр. Цель заключается в разработке практической модели, поддерживающей переход к изменённому правилу, создание альтернативных решений и объяснение выбранного способа действия. Использованы целевой обзор семи научных источников, сравнительный анализ понятий и педагогическое моделирование. Предлагаемая модель объединяет исходное наблюдение, дифференцированную игру, изменение правила или условия, рефлексии и перенос способа действия в новую ситуацию. Методическая разработка включает четыре паспорта игр, задания разной сложности, операциональные рубрики с оценками от 0 до 3 и индивидуальный лист наблюдения. Научно-методическая новизна состоит в раздельной оценке создания творческой идеи и переключения стратегии в соответствии с правилом при их объединении в одном цикле занятия. Эмпирические результаты не приводятся, а эффективность модели рассматривается как гипотеза, требующая проверки. Для внедрения предложены восьминедельный план, процедура валидации инструментов и ограничения обобщения.

Ключевые слова: начальное образование, когнитивная гибкость, креативность, дидактическая игра, переключение правил, дифференцированное обучение, рефлексия, критериальное оценивание.

KIRISH

Boshlang'ich sinfda o'quvchi topshiriqni avval o'zlashtirgan usul bilan bajarishi, shart o'zgarganda esa shu usulga qayta-qayta murojaat qilishi mumkin. Masalan, shakllarni rangiga ko'ra muvaffaqiyatli guruhlagan bola keyingi bosqichda ularni shakliga ko'ra ajratish talabini bajarishda qiynaladi. Bunday vaziyatda faqat to'g'ri javobni ko'rsatish yetarli emas: bola qaysi belgi endi muhimligini anglab, oldingi harakatini to'xtatishi va yangi usulni sinashi kerak. Kognitiv moslashuvchanlik ijro funksiyalaridan biri sifatida aynan shunday o'tishlarni tushuntirishga yordam beradi ^[1].

Kreativ topshiriq bolaning bitta javob bilan cheklanmasligiga imkon beradi, biroq ko'p javob aytishning o'zi shartga mos strategiya almashtirilganini ko'rsatmaydi. Shu sababli metodikada g'oya hosil qilish, o'zlgan shartga moslashish va yechimni asoslash alohida kuzatiladi. O'yinlar matematika, ona tili, o'qish savodxonligi va tabiiy fanlar mazmuniga qo'shilishi, o'quvchining til imkoniyati hamda boshlang'ich tayyorgarligiga moslashirilishi ko'zda tutiladi.

Tadqiqot obyekti – 1-4-sinflarda o'quv topshiriqlarini bajarish jarayoni.

Tadqiqot predmeti – kreativ didaktik o'yinlardagi qoida va shart almashinuvi orqali individual kognitiv moslashuvchanlikni qo'llab-quvvatlash metodikasidir.

Maqsad – o'qituvchi takror qo'llay oladigan, kuzatiladigan harakatlar bilan baholanadigan metodik model yaratish.

Vazifalar tushunchalarni farqlash, ilmiy dalillar chegarasini aniqlash, o'yinlar tizimini loyihalash, baholash mezonlarini operatsionallashtirish va keyingi empirik tekshiruvni rejalashtirishdan iborat.

Tekshiriladigan faraz shuki, muntazam qoida almashinuvi, o'quvchi tanlovi va qisqa refleksiyaning birlashtirgan mashg'ulotlar odatiy mashqlarga nisbatan yangi shartga mustaqil o'tishni yaxshilashi mumkin. Mazkur maqola farazni isbotlagan tadqiqot emas, uning natijasi nazariy asoslangan metodik loyiha va tekshirish vositasidir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Diamond ijro funksiyalarini tormozlash, ishchi xotira va kognitiv moslashuvchanlik o'rtasidagi bog'liqlikda tushuntiradi ^[1]. Mazkur yondashuvdan kelib chiqib, o'yindagi xatoni faqat moslashuvchanlik kamchiligi deb talqin qilish to'g'ri bo'lmaydi: bola yangi qoidani eslab qolmagan yoki yo'riqnomani tushunmagan bo'lishi mumkin. Shu bois modelda tushunishni tekshirish va qoida kartochkasi nazarda tutiladi.

Zelazo tavsiflagan "Dimensional Change Sort" usuli bolalarning bir tasniflash qoidasidan boshqasiga o'tishini baholashga xizmat qiladi ^[2]. Ushbu protokol metodik jihatdan aniq qoida almashinuvi zarurligini ko'rsatadi. Biroq sinf o'yini uchun kartochkalar va yo'riqnomani o'zgartirish standart test bilan teng natija bermaydi, kattaroq yoshdagi o'quvchilar uchun topshiriq haddan tashqari oson bo'lishi ham mumkin. Maqoladagi tasniflash o'yini ushbu tamoyildan ilhomlangan mualliflik ishlanmasidir.

Runco va Jaeger kreativlikni yangilik hamda samaradorlik yoki vazifaga muvofiqlik bilan bog'laydi ^[3]. Bu asos o'quvchi g'oyasini faqat noodatiyligi uchun yuqori baholamaslikni talab qiladi.

Scott, Leritz va Mumfordning miqdoriy sharhi kreativlik mashqlarini aniq kognitiv ko'nikma hamda mazmunga mos mashq bilan bog'lash muhimligini ko'rsatadi ^[4]. Ularning umumiy xulosasi aynan mazkur to'rtta o'yinning samaradorligini tasdiqlovchi dalil hisoblanmaydi.

Zosh va hammualliflar o'yinni erkin faoliyatdan kattalar yo'naltiradigan o'yingacha bo'lgan spektr sifatida ko'rib chiqadi ^[5]. Bu yondashuvda pedagog maqsad va materialni belgilashi, bola esa yechim yoki bajarish yo'lini tanlashi mumkin.

Diamond va Lee sharhida ijro funksiyalariga yo'naltirilgan dasturlarda takroriy mashq hamda qiyinchilikni asta oshirish muhim o'rin tutadi^[6]. Bundan sakkiz haftalik loyihada bir o'yinning shartlarini bosqichma-bosqich o'zgartirish zarurati kelib chiqadi, lekin sakkiz hafta optimal muddat degan xulosa chiqarilmaydi.

Vygotskiy nazariyasidagi ijtimoiy vositalanish va yaqin rivojlanish zonasi g'oyasi yordamni bolaning mustaqil bajarishiga mos ravishda kamaytirish uchun nazariy asos beradi^[7].

Mahalliy boshlang'ich ta'lim sharoitida o'zbekcha yo'riqnomani tushunish, sinfdagi o'quvchilar soni va mavjud materiallar alohida tekshirilishi kerak. Ushbu maqsadli sharhga mahalliy empirik tadqiqot kiritilmagani sababli O'zbekistondagi dalillar bazasi to'liq qamrab olingani da'vo qilinmaydi.

Ko'rib chiqilgan manbalar asosida metodik loyiha uchun talab ajratildi:

- qoida o'zgarishi ko'rinadigan bo'lishi;
- kreativ mahsulot shartga muvofiqligi bilan baholanishi;
- mustaqil va yordam bilan bajarilgan harakatlar ajratilishi.

Taklifning o'ziga xosligi shu talablarni fan mazmuni, to'rtta o'yin pasporti va bir xil kuzatuv tartibida birlashtirishdir. Bu yangi psixologik qonuniyat yoki standartlashtirilgan test yaratilgani haqidagi da'vo emas.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Qiyosiy tahlilda manbalardagi tushunchalar "nimani rivojlantirish", "qaysi harakat orqali" va "qanday kuza-tish" savollari asosida solishtirildi. Pedagogik modellash-tirishda ushbu tushunchalar mashg'ulot bosqichlariga, keyin esa o'yin vazifasi va rubrika indikatorlariga aylantirildi. Har bir pasportda maqsad, yosh, material, vaqt, o'qituvchi yo'riqnomasi, qoidani o'zgartirish nuqtasi, darajalash, kuzatiladigan dalil va refleksiya bir xil tartibda berildi.

Individual yondashuv bolaning o'zgarmas "kognitiv tipi"ni aniqlashni anglatmaydi. U dastlabki kuza-tuvga qarab material hajmi, til yuklamasi, yordam va shartlar sonini vaqtincha moslashtirishdir. Bola keyingi mashg'ulotda boshqa darajada ishlashi mumkin. Barcha bosqichlarda og'zaki javobga muqobil ravishda chizma, predmet bilan ko'rsatish yoki qisqa yozuv qabul qilinadi. Javob shakli kuzatuv varaqasida belgilanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Metodik model va mashg'ulot shakli. Nazariy tahlil natijasida "kuzatish – darajalash – o'yin – o'zgarish – refleksiya – ko'chirish" sikli taklif etildi. Uning kutilayotgan mexanizmi quyidagicha: o'quvchi dastlabki qoidani qo'llaydi, o'zgarish signalini payqaydi, avvalgi usulni tekshiradi, yangi usulni bajaradi va nima uchun uni tanla-ganini ifodalaydi. O'qituvchi to'g'ri javobni darhol aytishdan oldin kuzatuv uchun imkon qoldiradi. Bu mexanizm empirik tekshiruv talab qiladigan metodik izohdir.

1-jadval: Kreativ didaktik o'yinlar asosida kognitiv moslashuvchanlikni rivojlantirish metodik modelining bosqichlari, pedagog harakatlari va kuzatiladigan

Bosqich	Pedagog harakati	Kuzatiladigan jarayon
Boshlang'ich kuzatuv	Yo'riqnomani qayta aytiradi, bahosiz 2 mashq beradi.	Tushunish boshlang'ich usul va yordam ehtiyoji
Darajalash	A, B yoki C materialini vaqtincha tanlaydi.	Topshiriq kodi va moslashtirish qaydi
O'yin va o'zgartirish	Dastlabki qoida, so'ng yangi shartni aniq e'lon qiladi.	Yangi qoida bo'yicha individual javoblar
Refleksiya	"Nima o'zgardi, usulingni nega almashtirding" deb so'raydi.	So'z, rasm yoki predmet bilan izoh
Ko'chirish	Boshqa materialda o'xshash, o'rgatilmagan vazifa beradi.	Yangi vaziyatda mustaqil usul tanlash

Bitta 15-20 daqiqalik mikromashg'ulotda 2 daqiqa tayyorlanish va qoida bilan tanishish, 3-4 daqiqa dastlabki faoliyat, 4-5 daqiqa o'zgargan shart, 3-4 daqiqa individual javob va 2-3 daqiqa refleksiya uchun ajratiladi. Sinf o'yini davomida navbat bilan 4-6 nafar o'quvchi kuzatiladi, qolganlar keyingi mashg'ulotlarda qamrab olinadi. Kuzatiladigan bolaning javobi tengdoshlar muhokamasidan oldin qayd etiladi. Baholash paytida yordam tartibi bir xil saqlanadi, o'rgatish bosqichida esa moslashtirilishi mumkin.

Birinchi o'yin pasporti. Qoidani almashtiruvchi kartochkalar.

Maqsad: muhim belgini almashtirish va avvalgi tasniflashni to'xtatib, yangi qoida bilan ishlash.

Yosh: 1-4-sinf, material murakkabligi darajaga mos.

Fan: matematika.

Vaqt: 15-18 daqiqa.

Shakl: juftlikda mashq, alohida kuzatuv.

Material: ikki rangdagi uch shaklning ikkita nusxasi, jami 12 ta kartochka; rang va shakl belgisi qoida kartalari; ikkita yoki uchta guruhlash maydoni. Ranglar shakl va yozuv bilan farqlanadi.

Tayyorlash: 1-2-sinf uchun doira va kvadratli 8 ta kartochka; 3-4-sinf uchun uch shaklli 12 ta kartochka tanlanadi. Har bir guruh uchun belgi namunasi qo'yiladi. O'qituvchi ikkita mashq kartasida "rang" va "shakl" so'zlari tushunilganini tekshiradi. Mashq javoblari ballga kiritilmaydi.

Yo'riqnoma: "Avval kartochkalarni rangiga qarab uylariga joylashtir. Qizil kartochka qizil uyga, ko'k kartochka ko'k uyga boradi". Bola 4-6 ta kartochkani joylashtiradi.

Keyin signal beriladi: "Endi qoida o'zgardi. Rangiga qaramaymiz, shakliga qaraymiz. Doiralarni bir uyga, kvadratlar boshqa uyga boradi". Bola yangi qoidani aytadi yoki ko'rsatadi, o'qituvchi tushunganini tasdiqlaydi. Keyingi oltita kartochka bittadan taqdim etiladi, har biri joylashtirilgach, javob qayd qilinadi.

O'zgartirish va ijodiy qism: oltita individual javobdan keyin "Shu kartochkalarni yana qanday belgiga ko'ra guruhlash mumkin? Belgini o'zing qo'shishing ham mumkin", deyiladi. Bola hajm yoki o'zi chizgan naqsh kabi yangi belgi taklif qilib, uni kamida ikkita kartochkada qo'llaydi. Bu qismdagi yordam qoida almashinuvi balliga qo'shilmaydi. Rang-shakl ketma-ketligi boshqa mashg'ulotda shakl-rang tartibida beriladi. Differensial topshiriqlar:

A – ikki shakl, ikki rang, qoida kartasi doim ko'rinadi. Dastlabki ikki javobdan keyin "Hozirgi belgini ko'rsat" eslatmasi berilishi mumkin.

B – uch shakl, ikki rang, oltita javob davomida qoida o'zgarmaydi, faqat zaruratda bitta umumiy eslatma beriladi.

C – dastlabki oltita javobdan so'ng qo'shimcha blokda ramka bo'lsa, rang, ramka bo'lmasa, shakl bo'yicha saralanadi.

Har bir karta oldidan ramka tekshiriladi. C blok natijasi asosiy oltita javobdan alohida saqlanadi. Yangi qoida bo'yicha oltita javobning to'g'riligi, oldingi qoida xatolari va yordam kodi orqali aniqlanadi. "Avval qaysi belgi muhim edi? Endi qaysi belgi muhim?" savollari tadqiqot refleksiya qilishning bir qismi bo'ladi. Boshqa rasmlarni avval "yeyiladigan/yeyilmaydigan", so'ng "o'simlik/hayvon" belgilariga ajratish uchun mos material tanlanadi. Baholashda Q indikator yordamida ijodiy qo'shimcha faqat tavsifiy qayd qilinadi. Bola rangni farqlamas, bu moslashuvchanlik xatosi deb yozilmaydi, material almashtiriladi.

Ikkinchi o'yin pasporti. Bir masalaga ikki yo'l.

Maqsad: bir matematik vaziyatni turli ko'rinishda yechish va yangi cheklovga mos usul tanlash.

Yosh: 1-4-sinf. Vaqt: 18-20 daqiqa.

Material: sanoq cho'plari, son chizig'i, bo'sh katakli qog'oz, shart kartalari.

Shakl: dastlab individual, so'ng juftlikda tekshirish.

Asosiy vazifa: "Javondagi 8 ta kitobning 3 tasi tanlab olindi. Nechta kitob qoldi? Javobni bir usul bilan ko'rsat". Bola $(8-3=5)$ tenglamasi, beshta cho'p yoki son chizig'idagi uchta qadam orqali yechimni ko'rsatadi.

O'qituvchi keyin: "Endi ayni natijani avvalgi ko'rinishni takrorlamasdan ko'rsat", deydi. Hisobni boshqa yozuvda aynan takrorlash alohida usul hisoblanmaydi; predmet, chizma, son chizig'i va tenglama usul toifalari sifatida olinadi.

O'zgartirish shart: "Sanoq cho'plaridan foydalana olmasan. Natijani yozma tarzda tushuntir". O'qituvchi yangi cheklovga mos ravishda chizma yoki son chizig'iga o'tadi. Agar avval chizma ishlatilgan bo'lsa, o'qituvchi "Bu safar chizmasiz" shartini beradi va shart kodi qayd etiladi. Har bir bola uchun birinchi usul, o'zgarishdan keyingi usul va natija alohida yoziladi. So'ng bola ikki usulda olingan besh natijaning mosligini tekshiradi.

Differensial topshiriqlar:

A – 5-2 doirasida ishlash, oldindan belgilangan son chizig'i va predmetlar; o'qituvchi faqat "Boshqa ko'rinishda ko'rsata olasanmi?" deydi.

B – 8-3 vazifasi, usulni mustaqil tanlash, bitta cheklovdan keyin mos usulga o'tish talab etiladi.

C – "12 qalam 3 bolaga teng taqsimlandi" vazifasini kamida ikki usulda yechish, keyin "faqat qo'shishdan foydalan" sharti asosida $(4+4+4=12)$ orqali tekshirish.

Nolga bo'lish kabi yoshga mos bo'lmagan shart berilmaydi. Bola noto'g'ri hisoblasa, xato darhol yangi usulni topa olmaslik deb baholanmaydi. O'qituvchi "Natijangni material bilan tekshir", deb so'raydi va hisob xatosini alohida qayd qiladi. "Qaysi usul shartga mos tushdi? Nega?" kabi savollar metodning refleksiya bosqichini tashkil etadi. Shunga o'xshash, lekin sonlari va voqeasi boshqa masalalarga oldindan tayyor javob berilmaydi. Baholashda M va S indikatorlari yordamida arifmetik aniqlik alohida "to'g'ri/noto'g'ri" belgisi bilan qayd etiladi. Sinf doshasidan ko'chirilgan usul mustaqil javob hisoblanmaydi.

Uchinchi o'yin pasporti. Buyumga yangi vazifa.

Maqsad: turli vazifa toifalarida shartga mos g'oyalar yaratish va cheklov kiritilganda ularni qayta tuzish.

Yosh: 1-4-sinf.

Fan: tabiiy fanlar va ona tili. Vaqt: 15-18 daqiqa.

Material: toza karton naycha yoki kichik karton quti, qog'oz va qalam. O'tkir, og'ir, shisha yoki yutilishi mumkin bo'lgan mayda buyumlar ishlatilmaydi.

Shakl: individual g'oya, keyin kichik guruh muhokamasi.

Yo'riqnoma: "Bu karton naychadan odatdagi vazifasidan boshqa maqsadda qanday foydalanish mumkin? Uchta fikr o'yla yoki chiz. Har biri qanday ishlashini ko'rsat". Bir xil vazifaga mansub bezaklarning faqat rangi almashishi yangi toifa sanalmaydi.

Dastlabki fikrlar muhokamasiz qayd etilgach, o'qituvchi: "Endi buyumni kesish ham, yelimlash ham mumkin emas. Fikrlaringdan qaysi biri mos keladi? Bittasini o'zgartir", deydi. Namuna o'qitishdan keyin, ball qo'yiladigan bosqich tugagach beriladi: naycha qalam ushlagich, o'yin tunnelchasi yoki aylanishni kuzatish moslamasi bo'lishi mumkin. Qalam ushlagich tik turishi uchun xavfsiz taglik talab qilinishi muhokama qilinadi. Baholash vaqtida ushbu namunalar aytilmaydi. O'quvchi taklifini so'z bilan ifodalashi, chizishi yoki tayyor material bilan modellashtirishi mumkin.

Differensial topshiriqlar:

A – bitta buyum, ikki g'oya, javobni rasm orqali ko'rsatish; "O'yinda ishlatish mumkinmi?" kabi toifa ishorasi faqat yordam sifatida qayd qilinadi.

B – bitta buyum, uchta g'oya, kesish va yelimlashsiz bitta qayta ishlangan variant ko'rsatiladi.

C – ikki buyumni birlashtirib, uch toifada yechim yaratish, keyin "faqat bittasini qoldir" sharti asosida bir variantni qayta loyihalash.

A-C natijalari turli shartlarda olingani sababli to'g'ridan-to'g'ri reyting qilinmaydi.

Dastlabki g'oyalar so'zma-so'z yoziladi, vazifa toifasi, materialning xavfsizligi va cheklovga muvofiqligi belgilanadi. Boshqa buyum, masalan, qog'oz likopcha uchun ayni topshiriq berilganda, avvalgi javoblarni yoddan qaytarish holati alohida qayd etiladi. Baholashda K va S indikatorlari yordamida noodatiylik sinf ichida kam uchrash darajasi bilan avtomatik o'lchanmaydi; asosiy mezon turli funksional toifalar va shartga muvofiqlikdir.

Operatsional baholash rubrikalari. Baholash o'rgatishdan ajratilgan qisqa individual imkoniyatlarda o'tkaziladi. Yo'riqnoma tushunilgach, bola javobi uchun 10 soniyagacha kutish beriladi. Bu vaqt tezlik me'yori emas. Zarur bo'lsa, bitta neytral P1 eslatma, keyin P2 mazmuniy ishora, oxirida P3 namuna beriladi. P0 – aniq ishora, P3 – tayyor misol yoki birgalikda bajarishni anglatadi. Bir imkoniyatda berilgan eng kuchli yordam kodi qayd qilinadi.

2-jadval: Kognitiv moslashuvchanlik indikatorlarini baholash mezonlari va ball qo'yish tartibi

Indikator	0 ball	1 ball	2 ball	3 ball
Q – qoidani almashtirish 1-o'yin, 6 javob	P2 dan keyin ham 0-2 ta to'g'ri yoki faqat P3 bilan bajaradi	P2 bilan kamida 3 ta to'g'ri yoki P0/P1 bilan 3-4 ta to'g'ri	P 0 bilan 5 ta yoki P1 bialn 5-6 ta to'g'ri	P0 bilan 6 ta to'g'ri eski qoida xatosi yo'q
M – muqobil usul 2-o'yin	P2 dan keyin ham shartga mos yechim usuli yo'q yoki faqat P3	Bitta mos usul bor, ikkinchisi yo'q yoki P2 bilan topiladi	P0/P1 bilan ikki xil mos usul 3 ball sharti to'liq bajarilmagan	P0 bilan ikki xil mos usul va ularning mosligini ko'rsatadi
S- strategiyani yangilash 2-o'yin	P2 dan keyon ham eski shartga bog'lanib qoladi, yki faqatb P3	P2 bilan yangi shartga mos harakat qiladi.	P0/P1 bilan yangi yartga mos karakat qiladi, 3 ball olish sahrti to'liq bajarilmagan	P0 bilan yangi shartga mos harakatni bajaradi va eski usuldan frqini ko'rsatadi.
K – funksional g'oya xilma-xilligi 3-o'yin	P2 dan keyin ham yaroqli g'oya yo'q yoki faqat P3	Kamida bitta yaroqli g'oya yoki 2-toifa faqat P2 bilan	P0/P1 bilan ikki toifada yaroqli g'oya, ammo 3 ball sharti bajarilmagan	P0 bilan kamida uch funksional toifada yaroqli g'oya

Ball qo'yish tartibi: avval 3 ball sharti, so'ng 2 va 1 ball shartlari tekshiriladi. Hech biri bajarilmasa, 0 ball qo'yiladi. P3 ishlatilgan vaziyatda mustaqil bajarish balli 0, o'rgatishdagi muvaffaqiyat esa izohda saqlanadi. Bola shartni tushunmasa, kuzatuvga kelmasa yoki material unga mos bo'lmasa, ball o'rniga N belgisi qo'yiladi va sabab yoziladi. N nolga aylantirilmaydi. M va K indikatorlarida faqat shartga mos, ma'nodosh takror bo'lmagan javoblar sanaladi. Rubrikadan tashqari ishlar alohida qayd etiladi. Har bir monitoring nuqtasida bir xil B darajali shartlar va to'rt indikator bo'yicha profil olinadi. S uchun oldindan belgilangan ikkinchi o'yin vazifasi asosiy o'lchov bo'ladi. Uchinchi o'yindagi S dalillari qo'shimcha sifatida saqlanadi. Q boshqa o'yinlarda qayta ballanmaydi. B darajani tushunmagan bolaga ta'lim davomida A darajasi taklif etiladi, monitoringda esa N

belgisi va moslashtirish sababi yoziladi. A yoki C darajasidagi natija B bilan bir xil shkaladagi o'zgarish deb olinmaydi. Asosiy natija – Q, M, S, K profili. Barcha to'rt indikator mavjud bo'lganda, 0-15 yig'indi faqat yordamchi tavsifiy ko'rsatkich sifatida berilishi mumkin. Past-o'rta-yuqori chegaralari belgilanmaydi. Biror N bo'lsa, yig'indi hisoblanmaydi. O'quvchining o'sishi bir xil sharoitdagi takroriy javob, kamaygan yordam va yangi vaziyatga ko'chirish bilan birga talqin qilinadi. Ball sinf reytingi yoki jazolash vositasi sifatida ishlatilmaydi.

Cheklovlar va taklif etilayotgan validatsiya. Modelning asosiy cheklovi empirik ma'lumot yo'qligidir. Rubrikalarning mazmuniy mosligi, baholovchilar kelishuvi, vaqtga sezgirligi va ko'chirishni aks ettirish darajasi hali aniqlanmagan. Yetti manbadan iborat maqsadli sharh adabiyotdagi barcha qarama-qarshi natijalarni qamrab olmaydi. O'yinlardagi muvaffaqiyat motivatsiya, til, ishchi xotira, hisoblash malakasi, charchoq va o'qituvchi yordamiga ham bog'liq bo'lishi mumkin. Shu sababli o'sishni faqat kognitiv moslashuvchanlik sababli deb izohlashga asos yo'q. Boshlang'ich ta'lim, rivojlanish psixologiyasi va pedagogik o'lchash mutaxassislaridan iborat kichik ekspert guruhi har bir indikatorning maqsadga mosligi, yoshga muvofiqligi va ball toifalarining farqlanishini mustaqil ko'rib chiqishi taklif etiladi. Keyin turli tayyorgarlikdagi 1-4-sinf o'quvchilari bilan kichik pilot o'tkazilib, yo'riqnomani qanday tushungani, vazifa qancha vaqt olgani va qayerda ortiqcha oson yoki qiyin bo'lgani tekshiriladi. Pilot ishtirokchilarining soni va ularni tanlash sababi oldindan belgilanadi, pilot natijalari tasdiqlovchi bosqichdan ajratiladi. Bir necha sinfda faol taqqoslash guruhi bilan oldingi, keyingi va 4 hafta kechiktirilgan o'lchovli tadqiqot taklif etiladi. Imkon bo'lsa, sinflar tasodifiy taqsimlanadi. Taqqoslash guruhi bir xil vaqt va fan mazmunida, lekin rejalashtirilgan qoida almashinuvisiz mashqlar bajaradi. Har bir shartda bir nechta sinf qatnashishi kerak, aks holda o'qituvchi yoki sinf ta'sirini alohida baholash imkoni cheklanadi. Namuna hajmi oldindan tanlangan asosiy natija, eng kichik amaliy ahamiyatli farq, sinf ichidagi korrelatsiya va kutiladigan chiqib ketish asosida quvvat tahlili bilan aniqlanadi. Maqolada haqiqiy ishtirokchilar soni mavjud emas.

Asosiy natija sifatida Q indikatorining B darajadagi oldindan belgilangan muqobil shakli tanlanishi mumkin. M, S va K ikkilamchi natijalar bo'ladi. Mashq qilinmagan fan vazifasi ko'chirishni alohida tekshiradi. Ordinal ballar uchun boshlang'ich natija va sinf klasterini hisobga oluvchi tartibli regressiya modeli rejalashtiriladi. Juda kam klaster bo'lsa, murakkab modelga tayangan holda qat'iy sababiy xulosa chiqarilmaydi. Ta'sir bahosi va ishonch oralig'i, yetishmayotgan kuzatuv sabablari, ko'p natijalarni tekshirish tartibi hamda sezgirlik tahlili oldindan yoziladi. Yig'indi ball ishlatilsa, uning o'lchash asoslari alohida tekshiriladi. Tadqiqot uchun tashkilot roziligi, ota-ona yoki qonuniy vakilning xabardor roziligi va bolaning yoshiga mos roziligi olinishi rejalashtiriladi. Qatnashmaslik dars bahosiga ta'sir qilmaydi. Ma'lumotlar kodlanadi, ism bilan kod kaliti alohida saqlanadi, ulardan foydalanish huquqi va saqlash muddati mahalliy tartib hamda tadqiqot rejasida belgilanadi. Video faqat alohida rozilik bilan ishlatiladi. Aks holda, jonli ikki baholovchi kuzatuv yoki anonim yozma mahsulot tanlanadi.

XULOSA

Kreativ didaktik o'yin kognitiv moslashuvchanlikni qo'llab-quvvatlashi uchun unda qaysi shart o'zgargani, bolaning nimani almashtirgani va qanday yordam olgani ko'rinishi kerak. Taklif etilgan model shu jarayonni 4 ta fanlararo o'yin, yagona yordam kodi va besh indikatorli profil bilan bog'laydi. Kreativ g'oya xilma-xilligi qoida almashinuvi bilan alohida baholanadi. Shu tariqa chiroyli yoki noodatiy javobning o'zi moslashuvchanlik dalili sifatida qabul qilinmaydi. Amaliyot uchun o'yinlarni qisqa sikllarda muntazam qo'llash, bolaga javob shaklini tanlash imkonini berish, yordamni dalil asosida kamaytirish va yangi materialga ko'chirishni kuzatish tavsiya etiladi. Keyingi tadqiqotda avvalo yo'riqnoma va rubrikalar tekshirilishi, so'ng faol taqqoslash guruhi bilan samaradorlik baholanishi kerak. Empirik tekshiruvgacha model metodik taklif maqomida qoladi. Uning natijadorligi, optimal davomiyligi yoki barcha o'quvchilarga bir xil ta'siri haqida xulosa chiqarilmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Diamond, A. (2013). Executive Functions. *Annual Review of Psychology*, 64, 135-168. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-113011-143750>
2. Zelazo, P. D. (2006). The Dimensional Change Card Sort (DCCS): A method of assessing executive function in children. *Nature Protocols*, 1(1), 297-301. <https://doi.org/10.1038/nprot.200646>
3. Runco, M. A., Jaeger, G. J. (2012). The Standard Definition of Creativity. *Creativity Research Journal*, 24(1), 92-96. <https://doi.org/10.1080/10400419.2012.650092>
4. Scott, G., Leritz, L. E., & Mumford, M. D. (2004). The Effectiveness of Creativity Training: A Quantitative Review. *Creativity Research Journal*, 16(4), 361-388. <https://doi.org/10.1080/10400410409534549>
5. Zosh, J. M., Hirsh-Pasek, K., Hopkins, E. J., Jensen, H., Liu, C., Neale, D., Solis, S. L., & Whitebread, D. (2018). Accessing the Inaccessible: Redefining Play as a Spectrum. *Frontiers in Psychology*, 9, Article 1124. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01124>
6. Diamond, A., & Lee, K. (2011). Interventions Shown to Aid Executive Function Development in Children 4 to 12 Years Old. *Science*, 333(6045), 959-964. <https://doi.org/10.1126/science.1204529>
7. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, & E. Souberman (Eds.). Cambridge, MA: Harvard University Press. ISBN 978-0-674-57629-2. <https://www.hup.harvard.edu/books/9780674576292>

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №10(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.